

in presenting the musical material intended for a wide range of chamber music professionals and amateurs.

Key words: R. Genika – a music critic, the “Russian Musical Gazette”, Kharkiv K. Gorsky Quartet, genres and repertoire of the chamber performing art, chamber meetings in Kharkiv at the turn of the 19th – 20th centuries.

УДК 7.78.071.2

Інна Довжинець

ТРАДИЦІЯ АКАДЕМІЧНОГО МУЗИКУВАННЯ В ЧАСО-ПРОСТОРІ ПРОВІНЦІЙНОГО МІСТА

Дослідження музичної історії рідного краю заняття не тільки цікаве, але й вкрай необхідне. Занурення в глибини давнини й не дуже віддалене минуле дозволяє відновити незаслужено забуті сторінки вітчизняного культурного літопису, згадати імена тих «героїв», що стояли у витоків місцевих мистецьких традицій.

Особливої значимості вивчення свого культурного коріння набуває для жителів провінції, яким, за визначенням сучасного російського філософа М. М. Інюшкіна, характерно «відчуття провінційного часо-простору, як свого одвічного» [11, с. 15]. Їх світосприйняття визначається максимальним наближенням особистісного «я» до оточуючої дійсності, відчуттям історичних подій майже як фактів з власного життя, збереження яких є цінним і особливо шанобливим. М. Інюшкін підкреслює, що «здатність до рефлексії, сприйняття себе в середовищі, якому притаманне саме їм породжуване й властиве, вельми важливе для культурного самовизначення мешканців провінції <...>» [11, с. 15]. Можливо, саме тому дослідження «провінційного напрямку» сьогодні набувають все більшої **актуальності**. Так, наголошуючи на злободенності теми, дослідниця музичної культури російської провінції В. І. Юдіна відзначає, що така активність обумовлена «загостренням інтересу суспільства до відродження усього того цінного, що пов'язано із культурно-історичною спадщиною своєї «малої батьківщини»: самобутніх і глибоких прошарків художньої культури, які включають оригінальну творчість місцевих авторів, фольклор, іс-

торико-архівні матеріали, що пов'язані з життям і діяльністю видатних уродженців краю» [33, с. 1]. У вітчизняному музикознавстві, актуальність окресленої проблематики виявляється у значному збільшенні чисельності наукових робіт, присвячених дослідженням історії музичної культури окремих міст і регіонів України. Так тільки в останнє десятиліття об'єктами уваги науковців стали Чернігівщина (2002) [9], Дрогобиччина (2005) [4], Житомирщина (2005) [8], Дніпропетровщина (2006) [32], Полтавщина (2006) [12] та інші області країни.

Вказуючи на те, що прагнення до збереження історії і традицій є однією з ментальних провінційних рис, доводиться визнати, що поряд із вшануванням визначних віх минулого, інші, іноді не менш важливі події, часто «стираються з пам'яті» нащадків і для них історія кожний раз починається ніби «з чистого аркушу». Саме на відновлення історичної пам'яті і спрямована дана наукова розвідка. Вона ставить за мету дослідити музичну історію міста Суми в аспекті становлення традиції академічного музикування. Зазначимо, щов контексті історико-культурологічного аналізу під терміном «академічне музикування» буде розумітися не тільки безпосередньо музично-виконавська практика, але й музична освіта, а також уся музична атмосфера, яка формується в процесі музичної діяльності у певному місті або регіоні.

Серед мешканців міста Суми сьогодні мало хто знає, що місцева традиція академічного музикування бере свій початок з кінця XIX століття, а саме, з 1877 року коли в місті вперше були відкриті музичні класи. Їх засновником став піаніст, композитор, педагог, громадський діяч Аркадій Максимович Абаза (1843–1915). Уродженець Суджанського повіту Курської губернії, виходець із молдавських дворян, він отримав достатньо високу музичну освіту. А. Абаза закінчив Харківські музичні класи Імператорського російського музичного товариства, де по класу фортепіано займався у Іллі Слатіна, навчання продовжив у Петербурзькій консерваторії (по класу фортепіано Олександра Дрейшока, вокалу – Камілло Еверарді, контрапункту – Миколи Заремби). Удосконалював виконавську майстерність в Німеччині у Ханса фон Бюлова. А. Абаза є автором понад двадцяти романсів¹, увертюри й однієї дії опери

¹ Найвідоміші романи А. Абази: «То не ветер ветку клонит», «Не скажу никому», «Так и рвется душа», «Одно мне в жизни утешение», «Утро туманное».

«Жертва помсти», «Гімну святим братам Кирилу та Мефодію» (для чотириголосого хору), понад тридцять фортепіанних п'єс, серед яких дві фуги, п'ять сонат, три фантазії, три вальси тощо.

За довідкою «Музичної енциклопедії», А. Абаза є фундатором і директором музичних шкіл в Сумах, де він працював у 1877–1881 роках та музичних класів у Курську, куди він переїхав 1882 року і залишався до кінця свого життя [16, с. 14]. На жаль, постать цього музичного діяча сьогодні є ще недостатньо вивченою. Відомо, що у створених і очолюваних ним музичних закладах він викладав гру на фортепіано, спів, теорію музики. Також займався редагуванням народних пісень, активно пропагував музичне мистецтво в пресі, друкуючи статті про видатних композиторів і рецензії на виступи гастролуючих музикантів. Такі його замітки нерідко з'являлися у «Курських губернських відомостях» (1889–1908).

Стосовно педагогічної діяльності А. Абази в Сумах, не збереглося жодного документа, проте достатньо вивченим є його курський період творчості. Спираючись на дослідження російського музикознавця С. Є. Горлинської, можна з'ясувати основоположні принципи методики А. Абази, які, ймовірно, залишались незмінними впродовж усієї його педагогічної кар'єри. Так, за визначенням науковця, відсутність дилетантизму в учнівському середовищі ставилося в основу педагогічної практики митця [7]. Для гармонійного та всебічного професійного розвитку музикантів, в обов'язковий курс навчання, окрім спеціальних предметів гри на інструменті, А. Абаза включав значний комплекс теоретичних дисциплін. Зокрема: елементарну теорію музики, сольфеджіо, транспозицію, стислі курси гармонії та мелодії (з розв'язанням задач), загальну історію музики, історію музики слов'янських народів. До дисциплін основного циклу також була рекомендована композиція, як предмет, спрямований на розвинення музичного слуху, мислення та усвідомлення законів побудови форми [7]. Свою систему навчання А. Абаза прирівнював до консерваторської. Як відзначає дослідник історії Курська Ю. О. Бугров: «у свої класи він приймав усіх охочих навчатися музиці. До речі, структура класів нагадувала консерваторську: клас співів, клас фортепіано, клас струнних інструментів, клас теорії музики. Педагогами намагався добирати викладачів, які поділяли його точку зору на принципи музичної освіти» [5, с. 8].

Про професійні й людські якості А. Абази можна також дізнатися з некрологів про смерть музиканта. Так в «Російській музичній газеті» (№ 6 за 1915 рік) відомий російський композитор, музикознавець і скрипаль Микола Рославець писав: «<...> чутливий досвідченіший педагог, благородна людина, <...> Аркадій Максимович Абаза являв собою ідеальний взірець вчителя <...>» [2]. В газеті «Курская быль» від 5 січня 1915 року підкреслюється: «Він був великим педагогом, який безкорисливо, самовіддано, безроздільно віддав себе улюбленій справі. Він вмів об'єднати своїх учнів, запалити в їх душах полум'я духовного підйому, прагнення до ідеалу. Ми, його учні, зобов'язані йому кращими годинами свого духовного життя. Він вказав нам шлях до безмежної чистої радості духу <...>» [1].

Відкрита А. Абазою в Сумах музична школа скоріше представляла собою приватні музичні класи, існування яких було традиційним для невеликих містечок дореволюційної Росії. Діяльність таких класів особливо активною була наприкінці XIX – початку XX століть. В них любителі музики мали можливість навчатися сольному співу, грі на фортепіано і скрипці. Називались вони по-різному: музична школа, училище і, навіть, консерваторія.

На початку двадцятого століття значного поширення в Сумах набули приватні уроки музики. Як зазначає дослідник історії російської культури М. Черних, вже з кінця XIX століття «будучи елементом виховання», музична освіта стає необхідною складовою міського культурного середовища [31, с. 47]. Зазвичай, «приватні викладачі не ставили професійних задач. Навчання музиці обмежувалося розучуванням салонних п'єс, романсів, ноктюрнів, танцювальних мелодій» [14]. У спогадах очевидця тих подій, сумчанина П. І. Нікітенка, відзначається, що музичних шкіл сучасного типу у дореволюційній Росії не було. «Були окремі музиканти-піаністи, скрипалі, які давали уроки музики на дому у заможних сім'ях. Деякі приймали учнів і у себе вдома. В більшості для музикантів навчання дітей грі на різних інструментах, було джерелом засобів до існування. З метою залучення клієнтів-учнів, давалися об'яви у місцевій пресі – газетах «Сумський голос», «Сумський вісник» [17]. Оголошення також вивішувалися безпосередньо на будинках, в яких проживали викладачі. Слід відзначити, що послуги пропонували, переважно, дипломовані спеціалісти,

які отримали освіту за кордоном або у відомих музичних вузах Росії. Рекламуючи в оголошеннях свої *Alma Mater*, вони, на жаль, не завжди вказували власні прізвища, тому уявлення про музично-викладацьку еліту того періоду можемо мати дещо не повну. Так відомо, що навчитися гри на віолончелі можна було у випускника Празької консерваторії В. А. Павелки [29, с. 4]. «Вчителька Варшавської консерваторії мадам Тушинська» пропонувала «уроки гри на роялі» [20, с. 4]. Л. К. Хрістенко та Софія Петрівна Суттон – уроки фортепіанної гри [22, с. 4]. Спів викладали: випускник Імператорської Московської консерваторії, який проживав на вулиці Петропавлівській (буд. Ісаченко) [23, с. 1] та викладач Є. Н. Ванєєва [24, с. 1]. «Постановкою голосу, фразуванням, вивченням партій та романсів, навчанням італійської мови спеціально для співу» також займалася вчителька, що закінчила «у професора Петроградську консерваторію» [26, с. 4]. Опанувати елементарну теорію музики, гармонію, гру на фортепіано можна було у випускника Санкт-Петербурзького регентського і музичного училища [21, с. 4]. Навчитися професійно гітарної гри «з нот і без нот по вельми здешевленій ціні» – у Марка Йосиповича Гомлевського [30, с. 1], а відвідати уроки скрипки – у артиста-скрипаля І. З. Воловіка [29, с. 4]. Часто об'яви мали узагальнений характер, по типу: «Даю уроки музики». Іноді уточнювалося: «репетирую та займаюся з дітьми первинно», або «готую в консерваторію на вищі курси» (бувший викладач музичної школи в Києві Б. Лімперг) [27, с. 4].

Поряд з приватними уроками музики на початку ХХ століття в Сумах розпочинають свою діяльність дитячі садки з музичним вихованням, музичні студії та приватні музичні школи.

Великою популярністю в Сумах користувалася «Нова школа» В. В. Бирченко. Відкрита у 1909 році, вона працювала у руслі найсучасніших європейських методик того часу. Директор школи Віра Василівна Бирченко (1885–1971), отримала високу освіту в Женеві та Петербурзі, була талановитим викладачем. Спочатку школа була установою на кшталт сучасного дитячого садка, де навчалися діти дошкільного віку за системою Марії Монтесорі і Жака Далькроза².

² Слід зазначити, передові тенденції підтверджуються тим, що перша «Школа Монтесорі» в Європі була відкрита у січні 1907 року (Рим), а система музично-рит-

Згодом, дитячий садок був реорганізований у школу, навчання в якій серед сумчан вважалося дуже престижним.

Майже одночасно з садком В. В. Бирченко в Сумах розпочала свою діяльність приватна музична школа Наталії Олексіївни Чурилової. За спогадами сучасників, дружина директора банку Н. О. Чурилова була прекрасною чуйною людиною, дуже простою і скромною. Вона мала добру музичну освіту. Закінчила Петербурзьку консерваторію. Прекрасно володіла фортепіано. Була дуже музикальною і відзначалася прогресивними поглядами в галузі музичної освіти. Про школу Н. А. Чурилової збереглося дуже мало свідчень, але за спогадами сумчанки Г. Мокридіної, її мати брала уроки гри на фортепіано в школі Чурилової і здавала екзамен по фортепіано при комісії. Також вона згадує, що в цій школі працював відомий в Сумах музикант Л. П. Кагадєєв [15].

Важливу роль у розбудові музичної освіти та становленні традиції академічного музикування відіграв приїзд в Суми відомого музиканта – піаніста, скрипаля, композитора, викладача, диригента та громадського діяча Володимира Михайловича Герніка. Слід зазначити, що створення музичних навчальних закладів було справою життя цієї талановитої людини. Так у 1909 році зусиллями митця була відкрита перша музична школа в Козлові (Тамбовська губернія). 1 серпня 1912 року при відділенні ІРМТ В. М. Гернік заснував музичну школу в Таганрозі (Область війську Донського). У 1915 році в сумських газетах з'являються перші оголошення про те, що російський чиновник, відомий викладач В. М. Гернік, який закінчив Лейпцизьку консерваторію (срібна медаль) і був директором музичної школи в Таганрозі, дає приватні уроки гри на роялі та скрипці, а також запрошує любителів і любительок хорового співу у безкоштовний хор [25, с. 4]. Успішна викладацька практика й зростаючий попит на музичну освіту у городян створили підстави для відкриття професійного навчального закладу. Так в серпні – вересні 1917 року в пресі оголошується набір в музичну школу В. Герніка. Затверджений Міністерством на-

мічного виховання, діставши випробування у спеціальному курсі Женевської консерваторії у 1905 році, отримала остаточне втілення у створеному Інституті Музики і Ритму Е. Жак-Далькроза (Хеллерау) лише у 1911 році.

вчальний заклад, з 6-річним курсом по програмі консерваторії, по закінченню надавав свідоцтва встановленого зразка.

Про діяльність музичної школи В. Герніка збереглося мало інформації. Відомо, що окрім самого директора, який викладав фортепіано і скрипку, сольний спів в ній вела випускниця Петроградської консерваторії С. Зволянська. Також в школі викладалися «всі теоретичні науки». Музичний заклад вів активне концертне життя. Його учні виступали перед сумською публікою і, як в попередніх містах педагогічної діяльності майстра, «створювали гарне враження своєю обдуманною грою» [13, с. 1]. У своїй автобіографії випускник школи Іван Лукіч Андрущенко (1896 р. н., скрипаль, альтист і віолончеліст) згадує, що «затверджена приватна музична школа професора Володимира Михайловича Герніка існувала в Сумах більше 7 років, «до того часу, як В. Гернік у 1923 році, в зв'язку із хворобою, переїхав до Харкова» [3].

Слід зазначити, що 1917 рік видався плідним для музичної освіти Сум. Майже одночасно з відкриттям школи В. Герніка за ініціативою Петра Петровича Бессонова – викладача історії в Сумському реальному училищі, пристрасного любителя музики, музиканта-аматора – при «Палаці праці» була відкрита музична студія. Студія займалася переважно навчанням гри на фортепіано. В ній викладали: піаністи – Леонід Павлович Кагадєєв, Ганна Петрівна Вершинська, Поліна Самійлівна Лившиць, Юдіфь Йосипівна Маршад, Лідія Костантинівна Хрістенко, Пелагея Василівна Штубе. Також існував клас вокалу, який вела Надія Федорівна Фортинська.

У цьому ж році на базі музичної школи Н. О. Чурилової в Сумах було створене музичне училище. Так в оголошенні «Сумського віснику» від 16 вересня 1917 року інформується: «Програми училища, що відкривається, встановлені у відповідності з п'ятьма класами консерваторії по предметах – фортепіано, скрипка, віолончель, і повний курс співу. Приймаються особи обох статей у віці від 10 років, вільні слухачі та у підготовчий клас – діти від 7 років» [24, с. 1]. За згадкою очевидиці тих подій Ю. Й. Маршад (Полфьорової), училище було приватним навчальним закладом. Його власниця – високопрофесійний музикант Н. О. Чурилова, постаралася зібрати в ньому кращі музичні кадри міста. Співорганізатором заснування училища і його ди-

ректором став відомий в Сумах музикант – Леонід Павлович Кагадєєв (1861–1944), який одночасно викладав у новоствореному закладі фортепіано і теорію музики. Із збережених протоколів педагогічної ради музичного училища (1919 р.) відомо, що викладачами по класу фортепіано працювали: Наталія Олексіївна Чурилова, блискуча піаністка і чудовий педагог Зінаїда Давидівна Альтшулер, яка закінчила Петроградську консерваторію (по класу фортепіано професора Л. В. Ніколаєва, камерного ансамблю – професора О. К. Глазунова) зі званням «вільний художник» (вища ступінь) а також випускниця Московської консерваторії Прасковья Петрівна Лазаренко. Скрипку викладав відомий в Сумах концертант Йосип Зинов'євич Воловик. Випускник Московської консерваторії, він був незмінним улюбленцем сумської публіки. Його дружина – Марія Михайлівна Левицька, що закінчила ту ж консерваторію по класу вокалу у Софії Григорівни Рубінштейн, викладала в училищі спів та сольфеджіо. Вокальне мистецтво вів також В. В. Делорм-Кларін, а клас теорії і гармонії очолив відмінно освічений музикант, випускник Віденської консерваторії, поляк Бернард Генрихович Лімберг [19].

Училище було значним культурним осередком. Його учні і викладачі часто давали відкриті концерти на різних сценах міста. Збереглися програми окремих виступів музикантів. Так, зокрема, 26 листопада 1917 року сумській публіці був представлений камерний вечір скрипкових сонат В. Моцарта, Л. Бетховена та Е. Гріга (партія скрипки – І. З. Воловик), 21 січня 1919 року – концерт фортепіанно-вокальної музики складався з творів С. Рахманінова – «Полішинель», «Сюїта для 2-х фортепіано», А. Лядова – «Прелюдія», М. Римського-Корсакова – «Фантазія на російські теми» (виконавці З. Альтшулер, Н. Чурилова), О. Юрасовського – вокальний цикл з шести пісень «Viaaotigis» (на слова А. Алліна, ор. 9, співав В. Делорм-Кларін). Серед зимових концертів того ж року: вечір «Російської музики», фортепіанних сонат Л. Бетховена та інші [19].

У зв'язку з реквізицією приватних навчальних закладів у жовтні 1919 року музичне училище було реквізовано. У тому ж році міським відділом народної освіти при Палаці Праці (нині обласна філармонія) було відкрито музичну студію, завідуючим якої був призначений Степанов. Але вже у 1920 році на базі приватного музичного

училища Н. Чурилової та нещодавно створеної студії була відкрита музична школа, про що в Харківському державному архіві існує документ: у записці завідуючого Харківською музпрофшколою Новського доповідається, що «1920 року, 20 жовтня на основі приватного музичного училища, гуртка педагогів і музичної студії при Палаці Праці, за розпорядженням Сумського Наросвіти була основана Радянська музична школа (при відділі народної освіти)», яка отримала назву музпрофшкола [10].

Сторінки історії цього музичного закладу свідчать, що школа користувалася великою популярністю. Вже на другий рік роботи в ній навчалось 348 учнів і працювало 24 викладачі. Школа мала прекрасний хор (керівник Микола Дейнеховський), який отримав визнання і любов не тільки міської публіки, але й жителів сільської місцевості. Про високу професійність цього колективу свідчать програми, що включали, зокрема, «Реквієм» В. Моцарта. Силами учасників хору й окремих солістів у 1924–1927 рр. на сцені міського театру були поставлені опери: «Русалка» О. Даргомижського, «Євгеній Онегін» П. Чайковського, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського. Опери виконувались під супровід рояля, за яким був, зазвичай, Л. В. Кагадеев, або учень школи – Микола Миролюбов. Нерідкістю для сумчан були й виступи симфонічного оркестру школи, яким керував випускник Віденської консерваторії (клас видатного педагога скрипаля Якоба Грюна), блискучий виконавець М. С. Дерповський.

У 1920–1930 роки музпрофшкола була справжнім музичним центром міста. Її учні брали участь у всіх мистецьких заходах, виступали з концертними програмами. Викладачі – проводили активну просвітницьку роботу: організовували тематичні концерти-лекції, в яких грали самі, а також залучали до участі учнів старших класів. В рамках цих заходів були проведені вечори: «Пушкін і музика», «Чехов і музика», концерти присвячені творчості Л. Бетховена, М. Глінки, П. Чайковського, М. Римського-Корсакова, С. Рахманінова, зокрема, у останньому викладачами Є. В. Удовиченко та Ю. Й. Полфьоровим на двох роялях була виконана одна з сюїт композитора [18].

На жаль, в наступні роки більшість високопрофесійних фахівців, за особистих обставин, виїхали з Сум. Роки Великої Вітчизняної війни також не сприяли розвитку музичної культури. Слідуючи інерцій-

ним процесам, стрімкий розвиток академічного музикування, яким характеризувався початок століття, почав поступово призупинятись.

Новим поштовхом у його розвитку стало відкриття у 1960-му році Сумського музичного училища. Його активна діяльність вже в перші роки дала свої творчі плоди. Відновилося рухливе концертне життя, професійні музичні кадри наповнювали музичні школи регіону, значно підвищився рівень самодіяльних колективів, керівництво якими, переважно, здійснювали викладачі музичного закладу. Розквіт училища припав на 1980-ті роки ХХ століття, коли за свою високопрофесійну діяльність вуз отримав звання «Зразкового навчального закладу» і йому було присвоєно ім'я нашого видатного земляка Дмитра Степановича Бортнянського. Проте у 1997 році рішенням Міністерства культури України Сумське музичне училище було об'єднане з Сумським училищем культури, що не стало позитивним фактором. Перетворившись на училище мистецтв і культури, заклад втратив свій первинний статус вузу суто музично-академічного напрямку освіти. Слід також зазначити, що Сумська філармонія сьогодні також не є осередком збереження традицій академічного музикування. Серед її колективів більшість репрезентують не академічне, а популярне в наш час естрадне мистецтво. Виходячи з цього можемо констатувати, що традиція академічного музикування знову призупинила свій рух на сумській мистецькій ниві.

Отже, виходячи з аналізу історичного процесу, виявляється, що традиція має не поступовий, лінійний характер розвитку, а певну циклічність. Вона не зникає, навіть тоді, коли переривається її очевидна спадковість. Слідуючи глибинним історичним процесам, традиція, як культурний прошарок, зберігається в генній пам'яті поколінь, пам'яті міста, або певної місцевості. Моменти вдаваних втрат не знищують традицію, а лише змінюють її конфігурацію. Саме тому, особливо важливим є обережне прийняття доленосних рішень, які можуть змінити траєкторію розвитку традиції й підготувати їй зовсім інше майбутнє.

Що ж стосовно Сум, залишається сподіватись, що на новому витку історії традиція академічного музикування відновиться у культурному просторі цього провінційного міста.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абаза А. М. Некролог // *Курская быль*. — 5.01.1915. — № 4. — С. 3.
2. Абаза А. М. Некролог // *Русская музыкальная газета*. — 1915. — № 6.
3. Андрущенко И. Л. Автобиография // *Приватний архів родини Губічевих*.
4. Бермес І. Л. *Хорове життя Дрогобиччини першої половини ХХ ст. в контексті духовного розвитку Галичини* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво» / І. Л. Бермес. — К., 2005. — 20 с.
5. Бугров Ю. А. Абаза Аркадій Максимович / Ю. А. Бугров // *Гордость земли Курской [сб. очерков о знаменитых земляках / сост. Шехурев М.]*. — Курск, 1992.
6. Бугров Ю. А. *Развитие музыкально-сценической культуры и массовых зрелищ в российской провинции в середине XVIII – начале ХХ в. (на материалах Курской губернии)* : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. ист. наук. — Курск, 2004. — 27 с.
7. Горлинская С. Е. Музыкальные классы А. М. Абазы кульминация до-революционного музыкального образования Курского края [Электронный ресурс] / С. Е. Голинская // *Режим доступу* : www.e-culture.ru/Articles/2006/Gorlinskaya.pdf.
8. Даценко П. Х. *Культурно-мистецька спадщина Житомирицини у вімiрах українського духовного життя ХІХ – першої третини ХХ ст.* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спеціальність 17.00.01 «Теорія та історія культури» / П. Х. Даценко. — К., 2005. — 19 с.
9. Дорохіна Л. О. *Богослужбний спів в музичній культурі Чернігівщини на початку ХХ століття* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спеціальність 17.00.01 «Теорія та історія культури» / Л. О. Дорохіна. — К., 2002. — 20 с.
10. *Записка заведуючого Харьковской музпрофшколой Новского* // *Приватний архів родини Губічевих*.
11. Инюшкин М. Н. *Провинциальная культура: природа, типология, феномены* : автореф. дис. на соискание ученой степени доктора философских наук / М. Н. Инюшкин. — Саранск, 2005. — 24 с.
12. Литвиненко А. І. *Музична культура Полтавщини ХІХ – початку ХХ століття в аспектах регіонального джерелознавства* : автореф.

дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.01 «Теорія та історія культури» / А. І. Литвиненко. — К., 2006. — 20 с.

13. Матушкина І. Музыкальные школы Козлова / И. Матушкина // Ми-
чуринская правда. — 2013. — 7 февраля.

14. Михайлина С. К. Все начиналось с института благородных девиц
(женское образование в провинциальных городах юга России в конце XIX —
начале XX вв.) [Електронний ресурс] / С. К. Михайлина // Режим доступу :
http://www.pseudology.org/Kojevnikov/Xrestomatiya/Taganrog_devitsy.htm.

15. Мокридіна Г. Л. Лист від 08.05.78 // Приватний архів родини Губі-
чевих.

16. Музыкальная энциклопедия в 6-ти т. / под ред. Ю. В. Келдыша. —
Т. 1. — М. : Советская энциклопедия. Советский композитор, 1973. — 1070 с.

17. Нікітенко П. І. Лист від 29.11.1980 р. // Приватний архів родини
Губічевих.

18. Полфьорова Ю. Й. Лист від 25.04.1972 р. // Приватний архів родини
Губічевих.

19. Протоколы заседаний педагогического совета музыкального учили-
ща Н. А. Чуриловой // Приватний архів родини Губічевих.

20. Сумской вестник. — № 38, 15.02.1913.

21. Сумской вестник. — № 114, 23.05.1913.

22. Сумской вестник. — № 193, 1.09.1913.

23. Сумской вестник. — № 196, 5.09.1913.

24. Сумской вестник. — № 197, 6.09.1913.

25. Сумской вестник. — № 195, 4.09.1915.

26. Сумской вестник. — № 201, 21.09.1917.

27. Сумской вестник. — № 194, 12.09.1917.

28. Сумской вестник. — № 197, 16.09.1917.

29. Сумской вестник. — № 262, 8.12.1917.

30. Сумской голос. — № 5, 4.12.1905.

31. Черных М. П. Образование и культура в Ростове-на-Дону
(40– 90-е годы XIX века) // Культура донского края. Страницы истории. —
Ростов-на-Дону : РГПИ, 1993. — С. 47.

32. Щітова С. А. Взаємодія гетерогенності та адитивності в регіо-
нальній музичній культурі Дніпропетровщини: від витоків до сучасності :
автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец.
17.00.03 «Музичне мистецтво» / С. А. Щітова. — Одеса, 2006. — 18 с.

33. Юдина В. И. Музыкальная культура российской провинции: от зарождения до начала XX века : автореф. дисс. на соиск. ученой степени доктора культурологии. — Санкт-Петербург, 2013. — 24 с.

Довжинец І. Г. Традиція академічного музикування в часо-просторі провінційного міста. У статті досліджуються особливості становлення та розвитку академічного музикування в місті Суми. Виявляється, що традиція має циклічний характер. Вона може відновлюватися на новому витку історичного процесу.

Ключові слова: традиція, академічне музикування, музична освіта, концертна практика.

Довжинец И. Г. Традиция академического музицирования во времени и пространстве провинциального города. В статье исследуются особенности становления и развития академического музицирования в городе Сумы. Определяется, что традиция имеет циклический характер. Она может возобновляться на новом витке исторического процесса.

Ключевые слова: традиция, академическое музицирование, музыкальное образование, концертная практика.

Dovzhynets I. Performance tradition of academic music in time and space of provincial town. The article deals with the peculiarities of performance of academic music and its development in Sumy. It reveals the tradition's cyclical character that can be restored at a new stage of history.

Key words: tradition, performance of academic music, music education, concert practice.